

Sosiaalisen pääoman arvo

Minna Tuominen

Kun vuoden 2024 maaliskuussa julkaistiin saman vuoden tuore onnellisuusraportti, se osoitti jälleen, että Suomi on yli 140 maan listalla se kaikkein onnellisin maa – nyt jo 7:tä kertaa peräkkäin. Tarkasti ottaen Suomi on johtanut tuota listaa vuodesta 2018 alkaen, ja se on koko onnellisuusraportoinnin lyhyehkön historian aikana aina sijoittunut seitsemän onnellisimman maan joukkoon.

Samaan aikaan me kaikki olemme kuitenkin saaneet lukea lehdistä pysäyttäviä tilastoja, jotka osoittavat, että 30 % suomalaisesta aikuisväestöstä kokee itsensä yksinäiseksi, 19 % kärsii merkittävästä psyykkisestä kuormittuneisuudesta ja 15 % kokee ulkopuolisuuden tunnetta.

Tällaisten tilastojen pohjalta syntyi ajatus väitöskirjatutkimuksestani. Halusin pureutua syvemmin niihin tekijöihin, jotka vaikuttavat, tai joiden voidaan ainakin ajatella vaikuttavan, onnellisuuteen ja elämään tyytyväisyyteen.

Hyvinvoinnin taustalla sosiaalinen pääoma

Onnellisuuden taustatekijöitä pohti jo 20 vuotta sitten John F. Helliwell, josta sittemmin tuli yksi maailman onnellisuusraportin kantavista voimista. Helliwell tutki asiaa yhdessä amerikkalaisen akateemikon, Robert Putnamin, kanssa ja heidän tuloksensa osoittivat, että sosiaalinen pääoma on yksi keskeinen onnellisuutta ja elämään tyytyväisyyttä selittävä tekijä.

2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen aikana monet muutkin tutkijat innostuivat aiheesta ja akateemisen yhteisön ulkopuolellakin, kansainvälisessä politiikassa, jopa talousajattelussa, onnellisuuden ja elämään tyytyväisyyden mittausta syrjäyttivät bruttokansantuotteen aseman hyvinvoinnin indikaattoreina.

Tyypillisesti onnellisuutta ja elämään tyytyväisyyttä mitataan lomakekyselyiden yhteydessä suoralla kysymyksellä siitä, kuinka onnelliseksi henkilö kokee itsensä tai kuinka hyväksi hän kokee oman elämänsä, esimerkiksi asteikolla 0–10.

Viime vuosikymmeninä on julkaistu runsaasti tutkimuksia, jotka käsittelevät sosiaalisen pääoman yhteyttä koettuun hyvinvointiin (esim. Addae, 2020; Ferguson, 2006; Laurence, 2019; Neira ym., 2018, 2019; Pena-López ym., 2017; Portela ym., 2013). Oman väitöskirjatyöni alkumetreillä, käydessäni läpi aiempien tutkijoiden tuloksia, havaitsin näissä tutkimuksissa keskeisen ongelman: eri tutkijat määrittelevät sosiaalisen pääoman eri tavoin, mikä on johtanut siihen, että tutkimukset eivät ole keskenään vertailukelpoisia. Tämä on merkittävä ongelma, sillä tiede kehittyi vain kumuloitumalla.

Tutkimusasetelma

Omassa väitöskirjatyössäni (Tuominen, 2024) halusin pureutua hyvinvoinnin ja sosiaalisen pääoman väliseen yhteyteen määrittelemällä

sosiaalisen pääoman tiukasti teorian pohjalta ja mittaamalla sitä yhdenmukaisesti eri väestöryhmissä.

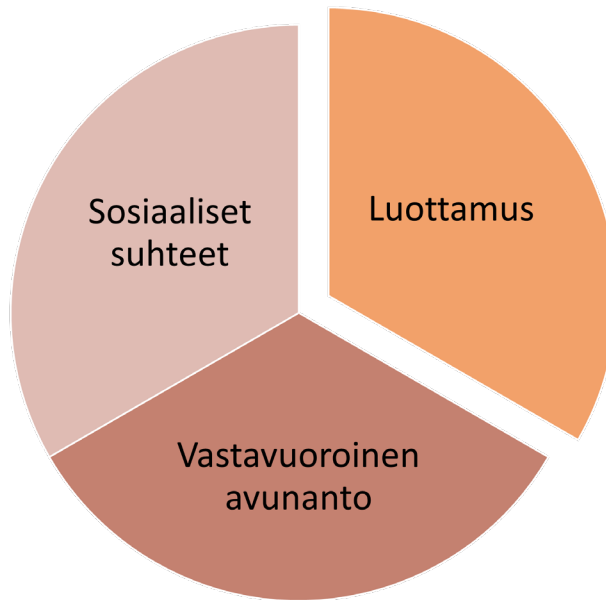
Tutkimukseni perustaksi valikoitui Robert Putnamin teoria, jossa sosiaalinen pääoma ymmärretään yksilön hallitsevaksi tavaksi suhtautua toisiin ihmisiin, tuttuihin ja tuntemattomiin. Teoreettisemmin Putnam (2000) erottaa sosiaalisessa pääomassa kolme ulottuvuutta: sosiaaliset suhteet, luottamuksen ja vastavuoroisuuden (ks. kuvio 1, s. 34).

Sosiaalisen pääoman ulottuvuudet

Sosiaaliset suhteet kattavat sekä suhteet läheisiin ihmisiin, kuten puolisoon, lapsiin, vanhempiin ja ystäviin, että etäisempiin henkilöihin, kuten naapureihin, kollegoihin, harrastuskumppaneihin ja sattunaisiin tuttaviiin. Toisin sanoen kyse on kaikista suhteista riippumatta suhteiden läheisyydestä.

Luottamus viittaa luottamukseen toisiin ihmisiin, sekä niihin kaikkein läheisimpiin että etäisimpiin henkilöihin. Usein tutkimuksissa huomioidaan myös luottamus yhteiskunnallisiin toimijoihin, kuten poliisiin, oikeuslaitokseen tai kansanedustajiin.

Vastavuoroinen avunanto viittaa valmiuteen tarjota apua toisille ja vastaanottaa apua, kun sitä tarjotaan. Tässä yhteydessä apu ymmärretään laveasti kattamaan niin konkreettiset avun muodot, kuten lahjat ja aineellisen avun, kuin ai-neettoman avun muodot, kuten

Kuvio 1. Sosiaalisen pääoman ulottuvuudet (Putnam, 2000).

henkisen tuen, kannustuksen tai neuvonannon.

Tutkimuksessani olen pyrkinyt ymmärtämään sitä, miten nämä eri ulottuvuudet ovat yhteydessä koettuun hyvinvointiin elämän eri vaiheissa. Toisaalta olen myös halunnut ymmärtää sosiaalisen pääoman taustatekijöitä, jotka voivat selittää siihen sisältyvää hajontaa eri väestöryhmien välillä.

Yhteiskuntaluokan yhteys sosiaaliseen pääomaan

Ranskalaisen teoreetikon, Pierre Bourdieun (1986, 2005) mukaan sosiaalisen pääoman määrä selittyy pitkälti yksilön yhteiskuntaluokka-asemalla. Bourdieu näki yhteiskunnan vahvasti hierarkkisenä, ja siinä yhteiskuntaluokat määrittävät sosiaalista järjestystä ja elinolosuhteita. Hänen mukaansa yhteiskuntaluokka-asema määrittää myös ne käyttäytymisen

muodot, jotka koetaan itselle sopivaksi tai ei-sopivaksi. Luokkatausta selittää myös yksilön asennoitumista toisia ihmisiä kohtaan.

Väitöskirjatutkimukseni rakentuu näiden kahden teoreetikon, Putnamin ja Bourdieun, teeseihin ja niitä yhdistämällä ponnistaa oletuksesta, että yhteiskuntaluokka tai sosioekonominen asema selittää sosiaalisen pääoman kertymistä ja sosiaalinen pääoma puolestaan selittää hyvinvoinnin kertymistä (ks. kuvio 2, s. 35). Tutkimukseni ei kuitenkaan pysty osoittamaan yhteyksien välisiä syy-seuraussuhteita. Tämä onkin sen keskeinen heikkous.

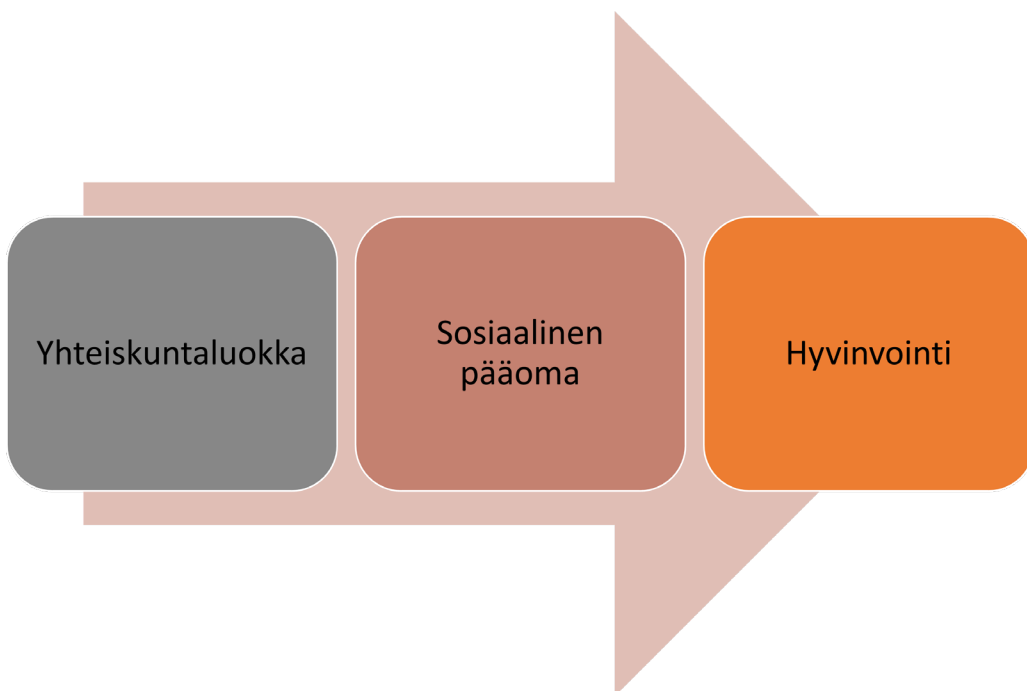
Tutkimuksessa käytetyt aineistot

Sopivien pitkittäisaineistojen puuttuessa olen päätenyt hyödyntämään neljää erillistä kyselyä, jotka on kerätty eri ihmisiltä eri aikoina, tarkemmin ottaen

Suomessa asuvilta 6. luokkalaisilta nuorilta, aikuisilta ja maahan muuttaneilta henkilöiltä. Kyse on siis poikkileikkausaineistoista.

Olen kuitenkin tavoitellut asetelmaa, jolla pääsisin lähemmäksi pitkittäistutkimusta. Vertailemalla nuorten ja aikuisten välisiä tuloksia teen oletuksia siitä, miten sosiaalinen pääoma ja sen korrelaattit todennäköisesti muuttuvat ajassa. Käytännössä työni tarjoaa kuitenkin näyttöä vai näistä havaituista korrelaatioista eri tekijöiden välillä.

Käyttämistäni aineistoista kolme ovat niin sanotusti kansallisesti edustavia, eli ne kuvastavat kattavasti kyseistä kohderyhmää – nuoria, aikuisia ja maahan muuttaneita henkilöitä, koko maan tasolla. Neljännen kyselyn keräsin itse vuoden 2018 keväällä Turun, Raision, Kaarinan ja Paraisten kuudesluokkalaisilta ja heidän vanhemmiltaan tutkiakseni myös vanhempien ja lasten sosiaalisen

Kuvio 2. Sosiaalisen pääoman oletettu yhteys hyvinvointiin ja luokkataustaan.

pääoman välistä yhteyttä. Väitöskirjani muodostuu neljästä vertaisarvioidusta artikkelista.

Luottamus ja vastavuoroinen avunanto yhteydessä hyvinvointiin

Saamani tulokset osoittavat, että sosiaalinen pääoma on vahvasti yhteydessä koettuun hyvinvointiin, ja tämä yhteys perustuu ensisijaisesti sosiaalisiin suhteisiin sisältyvään luottamukseen ja vastavuoroiseen avunantoon. Luottamuksen ja vastavuoroisuuden yhteys hyvinvointiin onkin loogista, sillä yhdessä nämä tekijät määrittävät sosiaalisten suhteiden laatua. Ilman niitä, sosiaaliset suhteet, vaikka ne olisivat runsaslukuisetkin, jäävät vain ontoiksi struktuureiksi ilman todellista merkitystä. Niissä piileekin minun nähdäkse-

ni sosiaalisen pääoman todellinen arvo.

Yhteys näkyy hyvin samankaltaisena sekä varhaisnuoruudessa (Tuominen & Haanpää, 2021) että aikuisiässä (Tuominen & Kilpi-Jakonen, 2020). Olenkin päätenyt siihen oletukseen, että sosiaalisen pääoman merkitys hyvinvoinnin kannalta säilyy samankaltaisena läpi elämän. Tosin, kuten jo totesin, tutkimuksessa käytettyä kyselyaineistoa on kerätty eri ikäisiltä ihmisiltä, joten sen perusteella ei ole mahdollista tarkastella suoraan yksilöiden elämänkaaren aikana tapahtuvia muutoksia.

Tutkimus osoitti lisäksi, että luottamuksen ja vastavuoroisuuden merkitys korostuu muun muassa sellaisten nuorten kohdalla, joiden elämän tyytyväisyyden taso on alhainen. Sosiaalisista suhteista hyvinvoinnin kannalta keskeisimmät ovat parisuhde aikuisiässä ja perhesuhteet esiteini-iässä

(Tuominen & Haanpää, 2021; Tuominen & Kilpi-Jakonen, 2020).

Sosiaalisen pääoman ylisukupolvinen välittyminen

Tarkastellakseni sosiaalisen pääoman kertymään mahdollisesti vaikuttavia taustatekijöitä keräsin kyselyaineistoa myös kuudesluokkalaisten nuorten vanhemmilta Turun ja sen lähikuntien alueilta. Vanhempien ja lasten sosiaalisen pääoman välinen vertailu osoitti, ettei eri sukupolvien välisellä sosiaalisella pääomalla ole suoraa yhteyttä (Tuominen & Tikkanen, 2023). Sosiaalinen pääoma ei siis näytä siirtyvän vanhemmilta lapsille siten kuin tietyt biologiset tai fysiologiset ominaisuudet.

Kuitenkin se tapa, jolla lapset näkevät vanhempiansa suhtautuvan toisiin ihmisiin, näyttäisi heijastuvan heidän omaan suhtau-

tumistapaansa. Havainto omien vanhempien avoimuudesta toisia ihmisiä kohtaan näyttää olevan yhteydessä lasten omaan luottamukseen ja avuliaisuuteen muita ihmisiä kohtaan.

Luokkatausta yhteydessä sosiaalisten suhteiden muodostumiseen ja luottamukseen

Väitöskirjatutkimuksessani vertailin myös sosiaalisen pääoman karttumista eri yhteiskuntaluokissa (Tuominen & Kilpi-Jakonen, 2020; Tuominen & Tikkanen, 2023). Vaikka kansainvälisissä vertailuissa Suomea pidetään usein sosiaalisen tasa-arvon maana, tulokseni osoittivat, että täälläkin sosiaalista pääomaa kertyy runsaammin luokkiin, joissa yhdistyvät korkea koulutus- ja tulotaso. Näissä luokissa solmitaan eniten sekä läheisiä parisuhteita että etäisempiä harrastus-suhteita. Näissä luokissa myös luotetaan enemmän toisiin ihmisiin ja yhteiskunnallisiin toimijoihin.

Vähiten sosiaalista pääomaa esiintyy niin kutsutuissa duunariammateissa. Kaikkein selkeimmin luokkaero näkyy luottamuksessa, erityisesti luottamuksessa yhteiskunnallisiin toimijoihin mutta myös toisiin ihmisiin (Tuominen & Kilpi-Jakonen, 2020). Vain vastavuoroisen avunannon kohdalla luokkaeroja ei ollut havaittavissa ääriyhmien välillä – positiivinen havainto sinänsä.

Tulot ja koulutus yhteydessä maahan muuttaneiden sosiaaliseen pääomaan

Ulkomaalaistaustaisen väestön kohdalla koulutuksen ja tulotason merkitys korostuu vielä voimakkaammin kuin niin kutsutussa val-

taväestössä (Tuominen ym., 2023). Tulokseni osoittivat, että vain yhdellä neljästä maahan muuttaneesta henkilöstä on runsaasti sosiaalista pääomaa ja joka kolmannella taas sitä on niukalti.

Korkeasti koulutetuille maahan muuttaneille henkilöille sosiaalista pääomaa kertyy huomattavasti enemmän kuin matalammin koulutetuille. Molempien koulutusryhmien kohdalla tyydyttävä tulotaso ja suomen tai ruotsin kielen taito selittävät eniten sosiaalisen pääoman kertymistä (Tuominen ym., 2023).

Luokkataustan yhteys esiteini-ikäisten sosiaaliseen pääomaan

Itsekeräämäni kyselyaineiston mukaan Varsinais-Suomessa asuvien 6. luokkalaisten nuorten kohdalla perheen sosioekonominen asema ei näyttäisi olevan suorassa yhteydessä nuorten sosiaaliseen pääomaan (Tuominen & Tikkanen, 2023). Sosioekonominen tausta kuitenkin selittää vanhempien sosiaalista pääomaa, erityisesti luottamusta, ja sen kautta se näyttäisi välittyvän jossain määrin myös nuorille.

On kuitenkin syytä huomata, että itsekeräämäni kyselyyn osallistui etupäässä keskiluokkaisia nuoria ja heidän vanhempiaan, jotka eivät edusta koko Suomea tai edes Varsinais-Suomea. Aikaisemman tutkimuskirjallisuuden nojaten (Hjälmarsson & Mood, 2015; Papapolydorou, 2014) pidänkin todennäköisenä, että sosioekonomisten resurssien merkitys korostuu silloin, kun yksilön oma tausta poikkeaa selvästi valtaenemmistön taustasta. Tulokseni näyttäisivät siis viittaavan siihen, että luokkataustan merkitys sosiaalisen pääoman karttumisen kannalta ei ole vakio.

Tutkimukseni myötä kävi myös ilmi, että sosiaaliset suhteet, luottamus ja vastavuoroisuus korreloivat selvästi keskenään, mikä näyttäisi tukevan näkemystä sosiaalisesta pääomasta moniulotteisena resurssina (Tuominen, 2024). Jos siis tutkimukset rajataan vain yhteen tai kahteen ulottuvuuteen, kuten aiemmissa tutkimuksissa on ollut tapana tehdä, saadut tulokset ovat todennäköisesti harhaiset.

Yhteenvetoa

Kokoavasti voin todeta, että väitöskirjatyöni indikoi, että suhteellisen tasa-arvoisessa Suomessakin sosiaalisten suhteiden muodostuminen tapahtuu eriarvoisesti luokkataustan mukaan. Erityisesti luottamus, joka on vahvasti yhteydessä hyvinvointiin, vaihtelee yhteiskuntaluokittain kasautuen korkeammin koulutettujen ja paremmin toimeentulevien luokkaan. Tutkimukseni pohjalta väitänkin, että eriarvoisuutta koetussa hyvinvoinnissa voitaisiin vähentää, vaikkei todennäköisesti eliminoida, vahvistamalla yksilöiden sosiaalista pääomaa ja luottamuksellisia suhteita, etenkin kaikkein huono-osaisimpien kohdalla.

Tämän tutkimuksen näkökulmasta erityisen herkässä asemassa ovat alempien koulutus- ja tulotasojen ryhmiin kuuluvat sekä maahan muuttaneet henkilöt, jotka jäävät usein verrattain vähäisten sosiaalisten suhteiden varaan. Yhteiskunnallisten toimijoiden, kuten koulujen ja kotoutumistoimenpiteitä järjestävien tahojen, tulisikin pyrkiä lisäämään yhteistyötä ja sen myötä luottamusta ja vastavuoroisuutta eri ihmisryhmien välille. Myös vanhempien on hyvä tiedostaa, että heidän antamansa sosiaalisen käyttäytymisen malli toimii esimerkkinä myös seuraavalle sukupolvelle. ■

Lähteet

- ADDAE, E. A. (2020). The mediating role of social capital in the relationship between socioeconomic status and adolescent wellbeing: evidence from Ghana. *BMC Public Health*, 20(2020). <https://doi.org/10.1186/s12889-019-8142-x>
- BOURDIEU, P. (1986). The forms of capital. Teoksessa J. E. Richardson (toim.), *Handbook of theory of research for the sociology of education* (1-Book, Section, s. 241–258). Greenwood Press.
- BOURDIEU, P. (2005). Habitus. Teoksessa J. Hillier & E. Rooksby (toim.), *Habitus: a sense of place* (1-Book, Section, s. 43–49). Ashgate.
- FERGUSON, K. M. (2006). Social capital and children's wellbeing: a critical synthesis of the international social capital literature. *International Journal of Social Welfare*, 15(1), 2–18. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2397.2006.00575.x>
- HJALMARSSON, S., & MOOD, C. (2015). Do poorer youth have fewer friends? The role of household and child economic resources in adolescent school-class friendships. *Children and Youth Services Review*, 57, 201–211. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2015.08.013>
- LAURENCE, J. (2019). Community disadvantage, inequalities in adolescent subjective well-being, and local social relations: The role of positive and negative social interactions. *Social Science & Medicine*, 237, 112442. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2019.112442>
- NEIRA, I., BRUNA, F., PORTELA, M. & GARCÍA-ARACIL, A. (2018). Individual well-being, geographical heterogeneity and social capital. *Journal of Happiness Studies*, 19(4), 1067–1090. <https://doi.org/10.1007/s10902-016-9840-z>
- NEIRA, I., LACALLE-CALDERON, M., PORTELA, M. & PEREZ-TRUJILLO, M. (2019). Social capital dimensions and subjective well-being: a quantile approach. *Journal of Happiness Studies*, 20(8), 2551–2579. <https://doi.org/10.1007/s10902-018-0028-6>
- PAPAPOLYDOROU, M. (2014). 'When you see a normal person ...': Social class and friendship networks among teenage students. *British Journal of Sociology of Education*, 35(4), 559–577. <https://doi.org/10.1080/01425692.2013.782811>
- PENA-LÓPEZ, J. A., SÁNCHEZ-SANTOS, J. M. & MEMBIELA-POLLÁN, M. (2017). Individual social capital and subjective wellbeing: the relational goods. *Journal of Happiness Studies*, 18(3), 881–901. <https://doi.org/10.1007/s10902-016-9753-x>
- PORTELA, M., NEIRA, I., & SALINAS-JIMÉNEZ, M. DEL M. (2013). Social capital and subjective wellbeing in Europe: a new approach on social capital. *Social Indicators Research*, 114(2), 493–511. <https://doi.org/10.1007/s11205-012-0158-x>
- PUTNAM, R. D. (2000). *Bowling alone: the collapse and revival of American community*. Simon & Schuster.
- TUOMINEN, M. (2024). *Value of social capital: revisiting theoretical and empirical premises of social capital*. University of Turku, Finland.
- TUOMINEN, M. & HAANPÄÄ, L. (2021). Young people's well-being and the association with social capital, i.e. Social networks, trust and reciprocity. *Social Indicators Research*, 159, 617–645. <https://doi.org/10.1007/s11205-021-02762-z>
- TUOMINEN, M. & KILPI-JAKONEN, E. (2020). Hyvinvoinnin sosiaaliset juuret. Luokkanalyysi sosiaalisen pääoman ja hyvinvoinnin välisestä yhteydestä. *Sosiologia*, 57(1), 26–43.
- TUOMINEN, M., KILPI-JAKONEN, E., GARCÍA VELÁZQUEZ, R., CASTANEDA, A. & KUUSIO, H. (2023). Building social capital in a new home country. A closer look into the predictors of bonding and bridging relationships of migrant populations at different education levels. *Migration Studies*, 11(4), 598–630. <https://doi.org/10.1093/migration/mnad022>
- TUOMINEN, M. & TIKKANEN, J. (2023). Adolescent social capital: an intergenerational resource? *Journal of Adolescence*, 95(7), 1420–1434. <https://doi.org/10.1002/jad.12215>